

Competències bàsiques, bàsiques per afrontar els nous reptes?

Sacramento López Martínez
ASSESSORA DE FORMACIÓ, CEP D'INCA

ENS trobem en uns moments en què el debat sobre què ensenyar i com se centra en les competències. Una definició de competència (n'existeixen moltes, cada autor que parla sobre el tema intenta definir el concepte) que per a mi és bastant completa la planteja Perrenaud: *Aptitud per enfrontar eficaçment una família de situacions anàlogues, mobilitzant a consciència i de manera a la vegada ràpida, pertinent i creativa, múltiples recursos cognitius: sabers, capacitats, informacions, valors, actituds, esquemes de percepció, d'avaluació i de raonament.* Si entrem en una dimensió antropològica, podem dir que l'home primitiu va haver d'aprendre a *mobilitzar* els seus coneixements en funció de la situació i el context, va haver de fer un complex exercici de competència per a la seva supervivència.

Morin, en les seves reflexions sobre educació escriu: *Calen reformes en la flexibilitat, en el gruix dels programes, en l'organització, però aquestes modificacions totes soles només són reformetes que amaguen encara més la reforma del pensament. (...) Arribem a un cul de sac : 'no es pot reformar la institució sense haver reformat prèviament les ments, però no es poden reformar les ments si prèviament no s'han reformat les institucions. (...) L'enorme màquina de l'educació és rígida, dura, tossuda i burocràtica. (...) Hi ha una resistència obtusa, fins i tot en ments refinades.* La constatació de la manca de capacitat dels alumnes per saber emprar els coneixements que teòricament tenen (o que varen aprendre en un moment determinat) en diferents situacions reals està incidint en la necessitat de revisar el

caràcter d'aquests aprenentatges.

Calen competències per donar respostes als problemes de la vida. Les competències relacionades amb el saber fer i el saber aprendre se sumen a totes aquelles relacionades amb el treball col·laboratiu i en equip, es tracta d'arribar a una ensenyança que orienti la seva finalitat cap a la formació integral de les persones: saber, saber fer, saber ser i saber conviure com ja va plantejar Delors en el seu informe a la UNESCO.

Una escola que pretén ensenyar competències per donar respostes als problemes de la vida ha de realitzar una anàlisi que determini quines són les que es poden assolir, no tan sols les desitjables, i ha d'establir criteris per poder seleccionar els continguts. Seleccionar duu a decidir quins aprenentatges són bàsics i clau en el desenvolupament de la vida de les persones i per al conjunt de la societat, Coll va més enllà quan escriu:

(...)en el moment que s'accepta que no tot allò que és interessant aprendre i que mereix la pena aprendre ha de formar part necessàriament del currículum obligatori de l'educació escolar, llavors s'introdueix una dinàmica i una lògica diferent en els processos de revisió i actualització curricular i és possible arribar a acords importants sobre allò que és bàsic en l'educació bàsica.

Treballar de valent per competències fa necessari, és evident, establir quines serien les competències docents que es deriven. Aquí és on podem tenir dificultats però crec que també és on podem tenir esperança. Lipman afegeix: *Si veiéssim els estudiants com a productors de coneixement,*

considerariem els professors com a gestors d'experiències d'aprenentatge (...) això significaria posar els estudiants davant situacions en les quals han d'aprendre a utilitzar el coneixement que ja posseeixen, connectar de forma sistemàtica i reflexiva els coneixements previs amb els nous, organitzar les relacions entre els fragments d'informació semblants i avaluar les seves conclusions abans de dir-les (...) Cal destacar que Lipman no parla aquí específicament de la paraula competència però sí sembla tenir clar el que és necessari fer a l'escola per aconseguir que els alumnes treballin per competències.

Les principals *competències docents* específiques que propugna el Consell de la Unió Europea (education and training 2010) són:

- Promoure nous aprenentatges.
- Noves formes de treballar a classe.
- Treballar més enllà de la classe.
- Integrar les tecnologies de la comunicació de la informació.
- Actuar com a professionals.
- En els llibres blancs s'especifiquen dos tipus de competències:

1. Específiques: habilitat pròpies i vinculades a una titulació: li donen identitat i consistència social i professional a un perfil formatiu.

2. Transversals: necessàries per al treball i la vida com a ciutadà, iguals per a tots independentment del tipus d'estudis que es facin, sobre aquestes competències, Elena Cano fa la següent classificació:

- Competència de planificació i organització del propi treball.

- Competències de comunicació.
- Competència de treball en equip.
- Competències per establir relacions interpersonals satisfactòries i de resoldre conflictes.
- Competència en l'ús de les TIC.
- Competència d'autoconcepte positiu i ajustat.
- Competència d'autoavaluació constant de les nostres accions.

L'autoavaluació és una competència que si bé és molt important es fa difícil d'introduir en les nostres escoles. Per ventura té a veure amb la manca de tradició en l'autoavaluació docent i del propi Equip. Sembla que fins ara el mestre tan sols havia d'avaluar l'alumne i ell estava exempt d'aquesta avaluació, el concepte que es té d'avaluació docent o de centre està avui en dia molt relacionat amb l'avaluació externa que planteja en ocasions l'administració. Hem de treballar per aconseguir que l'autoavaluació docent es vegi com un element més de la pràctica reflexiva, un element necessari i vinculat a l'anàlisi de pràctiques d'aula i la revisió habitual dels plantejaments educatius. En una entrevista, Santos Guerra planteja: (...) *al centrar la evaluación en el alumno, todos los demás agentes pasan inadvertidos. Se piensa que el problema no es el currículo, o los métodos, o el modo de plantear la evaluación; (...) La evaluación debería servir para dialogar entre los profesores, entre ellos y los alumnos, entre la sociedad y la universidad, lo cual no significa que todos estemos de acuerdo y que tengamos que pensar lo mismo. Se trata de desarrollar un proceso de diálogo que busca comprender la realidad. Si la evaluación genera comprensión, desde la comprensión podemos mejorar.*

Zabala planteja diferents fases que es desenvolupen en el procés d'una actuació competent, és aquest un procés complex i requereix realitzar una

sèrie de passes en poc temps:

1. Analitzar la situació des d'una visió que assumeixi la complexitat La paraula complexitat és recurrent en molts comentaris de diferents autors. En l'actualitat, no es pot parlar de complexitat sense anomenar Edgar Morin: *"Necessitem que es cristal·litzi i es radiqui un paradigma que permeti el coneixement complex"*. Incidint en el repte de la complexitat, l'autor afegeix: *Darrere del repte de la globalitat i de la complexitat se n'amaga un altre: el de l'expansió incontrolada del saber. (...) El coneixement només és coneixement en tant que organització, relació i contextualització d'informacions.* En la mateixa obra, Morin escriu: (...) *el desenvolupament de la capacitat de contextualitzar i globalitzar els coneixements esdevé un imperatiu educatiu. Treballar a l'aula des d'una perspectiva transcisciplinària es fa cada vegada més necessari.* Les àrees, doncs, tal i com estan desenvolupades en l'actualitat, han quedat obsoletes. Són compartiments estancs que no donen a l'alumne una visió global i complexa dels problemes reals. Si seguim treballant en aquesta línia no aconseguirem de cap manera un aprenentatge que es vinculi amb la vida.

2. Identificar i recollir les dades rellevants.

3. Resoldre i revisar els esquemes d'actuació i valorar quin és el més adequat.

4. Aplicar l'esquema d'actuació d'una manera flexible i adequant-lo a les característiques específiques de la situació real.

5. Ús dels procediments, de les actituds, els fets i els conceptes de forma interrelacionada, integrada. La competència necessita ser demostrada en una situació concreta.

Podem concloure que una persona no és competent en abstracte sinó en relació a la pràctica, a l'acció. Les

competències són acció més reflexió i són adquiribles, i el que és molt important: la competència pot ser la mateixa però la resposta individualitzada a cada situació és diferent. Treballar per competències significarà anar més enllà dels processos reproductius, mecànics i inamobibles, cal actualitzar els currículums per ajudar els nostres infants a entendre el món des de la complexitat i per aconseguir que aquests alumnes esdevinguin ciutadans capaços d'intervenir activament i críticament en la societat canviant que els acompanyarà al llarg de la seva vida.

BIBLIOGRAFIA:

ARNAU, L. i ZABALA, A. (2007): *Cómo aprender y enseñar competencias*. Graó, Barcelona.

CANO, E.: *Competencias de los docentes*. Aula de Innovación Educativa. Nº 152, p. 67-71.

COLL, C. (2006): *Lo básico en la educación básica. Reflexiones en torno a la revisión y actualización del currículo escolar*. Revista Electrónica de Investigación Educativa, 8 (1): <http://redie.uabc.mx/vol8no1/contenido-coll.html>

COLL, C.(2007): *Una encrucijada para la educación escolar*. Cuadernos de Pedagogía, nº 370, pp. 19-23.

Congrés de competències bàsiques. Barcelona, 26 i 27 de juny de 2003. Síntesi dels debats. En: http://www10.gencat.net/drep/binaris/Competencies_tcm112-46496.pdf

DELORS, J.(1996): *La educación encierra un tesoro*. Informe a la UNESCO de la Comisión Internacional sobre la Educación para el Siglo XXI. UNESCO. http://www.unesco.org/education/pdf/DELORS_S.PDF

LIPMAN, M. (1998): *Pensamiento complejo y educación*, Ediciones de la Torre, Madrid.

MORENO, C i POZO, J.I.(2001): *Competencias para sobrevivir en el siglo XXI*. Cuadernos de Pedagogía, nº 298, pp.50-55.

MORIN, E.(1999): *Los siete saberes necesarios a la educación del futuro*, en: <http://www.bibliotecasvirtuales.com/biblioteca/Articulos/Los7saberes/index.asp>

MORIN, E. (2003): *Tenir el cap clar*, La campana, Barcelona.

PERRENOUD, P. (2004): *Diez nuevas competencias para enseñar*. Graó. Barcelona.

SANTOS GUERRA, M (2003): entrevista publicada en el Portal digital: *Red de la Iniciativa de Comunicación* en: <http://www.comunitat.com/en/node/67244>.